

Hisar

Güven Tunç

(...) Yangından kaçırılan yüz kadar piyanonun sıra sıra dizildiğini gördüm: üstlerine seçme, pahalı halılar serilmişti. Birden kocaman bir yanık kütük geldi, aralarına düştü; söndürmeye koşacak adam yoktu. O kütük bir kundak gibi çeyrek saate kalmadı, piyanoları tutuşturdu... Ankara'nın en kibar mahalleleri, en büyük çarşısı, serveti, refahı çoktan kül kesilmişti.*

Ankara'daki, çok değil, yüz yıla yakın bir zaman önce yaşanan büyük yangın ile ilgili bu alıntı; bir vakitler Hisar'ın nasıl bir mahalle olduğunu anlatmaya yeter mi acaba?

Sonra, sonra o güzel insanlar o güzel atlara binip gidiyorlar. Ya da kara trenler götürüyor zorla. Sonra genç Cumhuriyet geliyor. Onun mebusları, milletvekilleri, bürokratları, kadroları, esnafı, eşrafı... Sonra onlar da gidiyor. Yenişehir'e gidiyorlar. Onların yerine halk geliyor yerleşiyor.

Ankara'da eskiden, otuz, kırk, elli, altmış yıl önce; yani, bugün "Kale" dediğimiz yerlere, özellikle o bölgede oturanlar "Hisar" diyor. Hisar'da oturanlar için mahalleleri özel bir yer. Şahane. Yüksek yüksek surları var, Alitaşı var, eski, tarihî, taştan, değişik yapıları var. Dünya çapında bir müzesi var. Muhteşem bir manzarası, muhteşem bir gün batımı var. Hatta burada güneşin ışması bile farklı. Her yere yakın. Çarşıları dibinde. Komşuluk iyi. Geçim mâkul... Bir de, başka ülkelerden gelen ve onlara sürekli gülümseyen yabancı gezginler var.

Ne zaman ki; tarih, güzel sanatlar, mimarlık gibi bölümlerde okuyan öğrenciler, yazarlar, çizenler, fotoğraf çekenler, muhabirler, yani yerli

Davetli bir yazıdır.

* Özgün metin Refik Halit Karay'a ait. Enis Batur ondan almış. Akın Atauz, Enis Batur'dan, ben de Akın Atauz'dan biraz kısaltarak aldım.

gezinler burayı bir gezme, eski şehri tanıma, kalabalıktan kaçma gibi nedenlerle fark ettiler, o zaman buraların yaygın ismi “Kale”ye dönüştü. Artık, eskiden oturanlardan sadece çok az bir kısmının dilinde, Hisar...

Aslında burası, çok daha öncesinin İçkale’si. Yani Derun-i Hisar’ı. Hani şehrin çok da dağınık olmadığı, “Yukarıyüz” ve “Aşağıyüz” olarak iki bölgede tariflenebildiği dönemlerindeki üç ayrı sur dizisinin içinde kalan o en yüksekteki, Evliya Çelebi’nin o zamanlar, içinde 600 hâne tespit ettiği bölgesi.

Biz, bugün yirmi bin kişinin yaşadığı Hisar’a, ister Aşağıyüz’ün son sınırından, Çıkrıkçılar Yokuşu’nun başından, ister Yukarıyüz’ün en yüksek yeri olan Akkale’den, ister Samanpazarı’ndan ister Hamamönü’nden, Ulucanlar Cezaevi’nden, karşıdan Altındağ’dan, ister hemen aşağıdan Hıdırlık Tepe’den bakalım, gördüğümüz manzara coğrafi olarak değişiyor, toplumsal olarak, ne kadar baksak da pek değişmiyor.

Biz yine de Akkale’nin burçlarından bakalım. Nur Süre’ın, “Uçurtmayı Vurmasınlar” adlı filmin son sahnesinde, dışarıda başka kimesesi olmadığı için Ulucanlar Cezaevi’nde, annesinin yanında kalan dört beş yaşlarındaki Barış’a göstermek için uçurtma uçurduğu o surlar, çoktan değişmiş. Maalesef restorasyon görmüş. On yıl kadar önce yapılan restorasyon burayı daraltmış, tırmanışı zorlaştırmış, insanı yabancılaştırmış. En çok da mahalle halkını dışlamış. Bu burçlardan uçurtma uçuran hayalci çocuklar gitmiş, bu burçlardan güvercin havalandıran parlak İtalyan takım elbiseli bıçkın ve asi delikanlılar gitmiş. Surlardan ayaklarını sallandırıp uzaktaki hayallere dalan genç kızlar gitmiş. Çevresindeki yıpranmış evlerin kanatlı kapıları önünde toplaşmış, beş şişle çorap ören anneanneleri gitmiş. Ve bir turistik ürün hâline getirilen tüm eski yapılar gibi, surların çevresindeki çocuklara, rehberlikte; annelerine ise, el işlerinin arasına Çin malları karıştırmak gibi bir alışkanlık gelmiş. Oysa daha önceleri, hediyelik el ürünleri ne kadar basit olurlarsa olsunlar sahiden el ürünüydü ve bazen başında kimseyi bulamazsa ortalama bir para koyar alacağını alırdı insanlar. Ve çocuklar. O, Ankara’nın en kara gözlü, en güzel bakışlı çocukları çok şükür buradalar yine. Sadece biraz konuşmak gerekiyor, biraz iletişim kurmak, biraz üstten üstten bakmamak...

Burçlardan Ankara’ya yönelen panoramik bir bakış ise, hâlâ çok güzel. Alıp götürüyor insanı. Bir türlü kızamadığın bir şehir çıkıyor karşı-

na. Burası hâlâ, Jansen'in dediği gibi, "şehrin tacı." Burada, toplumsal yapıdaki yabancılaşmayı örten bir genişlik, bir romantizm var.

Kendimizi manzaradan zorla ayırıp, burçlardan, yüksek merdivenlerden aşağıya doğru iniyoruz. Kınacızade Konağı'nın önünden yürüyüp, Washington Restaurant'ın ve onun aşağı tarafında kalan Boyacızade ve Zenger lokantalarının üst tarafından geçip "Aslanlı Kapı" da denilen Hisar Kapısı'ndan, saat kulesinin altından, zahirecileri ile bilinen, Atpazarı Meydanı'na çıkıyoruz.

Önünden geçtiğimiz lokantaların Kale'de açılışı, '90'ların başı. Hisar'ın sakinleri o lokantaların müşterisi değil, belki çalışanlarından da en vasıfsız sayılanları. Yine de bir alışverişleri var mahalle ile. Mahalleli, birine giremediyse birine girmiş, parası, statüsü yetmedi de yemek yemediyse bile bir benzerinde çay içmiş, mutfağında çalışan akrabasını ziyarete gitmiş. Ama o lokantaların müşterileri, sanki başka bir ülkeden gelmiş gibi mahalleliye yabancı ve aynı yabancı gezginler gibi, olur da mahalle sakini ile karşılaşır iseler, sürekli onlara gülümser vaziyette.

Zahirecilerin tam karşısında Çukurhan ile Çengelhan var. Çukurhan şimdi "Divan" oldu, Çengelhan ise "Koç Müzesi." Her iki han da, restore edilmeden önce çok harap haldeydi. Bu binaları kurtarmanın bir kahramanlık olduğunu fark etmemek mümkün değil. Ama Hisar'a, Hisar'da oturanlara bu kadar yabancı bir hâl getirmek ne kadar anlamlı, işte onu yanıtlamak zor. İstanbul'daki Cezayir Sokağı'nın Fransız Sokağı'na dönüştürülmesindeki sıkıntı, burada da söz konusu sanki.

Karşındaki zahirecilerle, onlardan alışveriş etmeye gelen, hesabını bilen, tedbirli, Ankaralı küçük memurla, Koyunpazarı'na doğru inen yokuşunda, Keskin'in, Gündül'ün, Ayaş'ın, Gölbaşı'nın, Yakup Abdal'ın, Kırıkkale'nin köylüklerinden, kazma, kürek, elek, orak, çapa almaya gelen köylüyle, evdeki fareden bıkmış ve kapan almaya gelen insanla, Çıkrıkçılar Yokuşu'nda, "anne bluzları", "anneanne yelekleri", çeyizlik, kına setleri, şal kuşakları, hac malzemeleri, boncuk, perde, sofrası bezi, çamaşır, tülbent, terlik, binbir çiçekli basma, renk renk pazen, göz kamaştırıcı kadife, "Şakira kemeri" satan ve o ürünlere bakmaya, almaya gelen şehir sıradanlarını dışlayan bir yaklaşım.

Oysa bu yokuşlar ne özel yerler. Kent için bir şans. Bu yokuşlarda konsolos eşlerini görmek de mümkün, akademisyenleri, yazarları, çizerleri, fotoğrafçıları, harçlığı az öğrencileri, şehre başka türlü bakan insan-

ları da. On beş tatillerde ya da yaz tatillerinde Ankara'ya akraba yanına tatile gelenleri de görmek mümkün. Otardığı hayvanları kurtların saldırısından koruyan çoban köpekleri için dikenli/çivili tasma ile kendisini donmaktan koruyan keçe kepenek almaya gelen çobanla bu keçe kumaşından bardak altlığı, gerdanlık, küpe, otantik yelek yaparak satmaya çalışan mektepli genç tasarımcıları, emekli öğretmenleri, hemşireleri, ev kadınlarını ortaklaştıran, mahalleyle bütünleştiren bir havası var.

Kale'deki turistik uygulamalar, buranın kendi sakinlerinin dışlandığı, turistler ve varsıl yerliler için bir "paket program", bir "paket hizmet sunumu" şeklinde olamaz. Olmamalı. Olursa, sahici ve yaşanabilir bir mahalle olmaktan çıkar bu Hisar. Ve sahici, yaşanabilir bir şehir olmaktan iyice uzaklaşır bu Ankara.

Önünde özel güvenlikçilerin beklediği, içinde yer aldığı dokuyla çelişen, çevresindeki tüm dükkânları gücüyle ezen, küçümseyen, yok sayan bir anlayış mı egemen olacak? Kale bölgesinin hemen altında, eski evlerin aslına uygun restore edildiği görüntüsü yaratılan, aslında bir kısmında yeni evler inşa edilen Hamamönü örneği mi? Şık restoranlar mı egemen olacak Kale'de, toptancı esnaf mı? Antikacıları, eskicileri, halıcıları, bakırcıları mı? Yoksa ressamlarla, heykeltıraşları mı? Çoğu gitti ressamların. Yeni mezun genç sanatçılar, özellikle genç kadın sanatçılar bir ara hem tarihî mekânların büyüsünden, hem kiraların uygunluğundan dolayı atölyelerini Kale'de açtılar. Ama onlar da gitmişler. Kiralar ucuzdu; ama muhafazakârlık da sanatı sınırlıyor sanırım. Ve yabancılaşmışlık, bir çeşit muhafazakârlığı besliyor gibi.

Öyle çok çehresi var ki bu Kale'nin. Ve öyle çok kimliği var ki Kalelinin. Biz halka bakalım biraz da. Esas aktörlere. Görünmeseler, hesaba katılmasalar da, Hisar'ın sakinlerine... Gece olup da, "dışarıklılar"ın gidip, mahallesi kendisine kalan insanlara.

Uzun süredir Kale Mahallesi'nin muhtarı olan Bahriye Özen'in verdiği bilgiye göre, Kale'nin yirmi bin nüfusu var. Daha çok Malatyalı, Haymanalı ve Çorumlu göçmenlerin tercih ettiği bir bölge. Kale'deki evlerin çoğu iki üç katlı geleneksel yapılar. Kale, tümünden sit alanı olarak tanımlandığından, evlere onaysız tamirat yapılamıyor. Evlerin restorasyonu hem pahalı, hem işlemleri zor ve uzun zaman alıyor. Bu nedenle evlerin çoğu yenilenememiş. Ve yine bu nedenle, ev sahiplerinin çoğu mahalleyi terk etmiş. Artık, oturanların çoğu kiracı. Eski konaklar bölünüp bölü-

nüp kiraya verilmiş. Oda oda kiraya verilen yerler de çok. 100 liraya 200 liraya bekâr odaları, hanları bile var. Orta halliler gitmiş, yerlerine dar gelirliler gelmiş. Hatta “çok dar gelirliler” gelmiş.

Dünyada, dar gelirliliğin özellikle “hiç gelirliliğin” bizzat yönetimlerce dışlandığı, ürkünçleştirildiği, korkunçlaştırıldığı, iğrenilir bir şey hâline getirildiği, hatta yaşam alanlarının gettolaştırılıp kriminalize edildiği insanlık dışı bir dönem yaşanmakta. Bu anlayışın Kale’deki yansıması da, maalesef her düzeydeki insana yaklaşımda görülebilmekte. Geceleri taksilerin mahalleye çıkmamasından başlayıp, bazı dükkân soygunlarından hareketle kimi sakinlere “olağan şüpheliler” muamelesi yapılmasıyla devam edip, en basitinden rehberlik yapmak isteyen çocukların ve el işi satmaya çalışan kadınların sevimsizleştirilmesine kadar iş gitmekte.

Kale’deki kadınlar, özellikle de eski ve yeni sakin yaşlı kadınlar dinlenebilse, anlatılanlardan, Kale’nin kendisi kadar zengin öyküler, masallar, türküler, efsaneler çıktığı görülüyor. Eski sakinlerinin biraz daha zengin, yeni sakinlerininse biraz daha -memleketlerinden getirdikleri bir şeyler de mutlaka olduğu için- özgün ama her seferinde çayları nefis olan kahvaltıları, bu yabancılaşmışlığı aradan çok çabuk kaldırabiliyor. Sohbet, şehrin iki sıradanının eşit ve güzel iletişimine dönüşüyor. Ev gezmesine gitmiş gibi. Keşke, Kale’nin gerek tümünde, gerekse mekânsal düzeydeki küçük bölümlerinde, insanları, sıradanlığı, bu kadim kültürleri de işin içine katarak yorumlayacak bir anlayış gelişse. Kadınların hünerli ellerini, iş arayan güçlü kolları, kara gözlü çocukların umutlarını ve heyecanlarını ötekileştirmeden işin içine sokabilen sahici ve yaşanabilir şehirler gelişse. Umalım ki olsun...

Güven Tunç: Sosyal Hizmetler Akademisi’nde okudu. Sosyal hizmet uzmanı olarak görev yaptı. “Gökyüzünü Arayan Mavi” (1992) adlı bir öykü kitabı, çocuklar için yazdığı; “Benim Haklarım” ve “Bir Anadolu Masalı” adlı iki kitapçık ile “Elimsende-Benim Haklarım Annemin Hakları Dünyamın Hakları” adlı başka bir kitabı var. “Şehrin Zulası-Ankara Kalesi” (2004) adlı kitabın yazarlarından biri. “Sonbaharda Körebe” adlı öykülerden oluşan bir e-kitabı var. 2011 yılında “Bir Aşk Bir Hayat Bir Şehir-Ankara’nın Mekânları Zamanları İnsanları” kitabı yayımlandı. “Cumhuriyet’in Ütopyası: Ankara” adlı derleme kitapta küçük bir katkısı var.